

WSPÓŁCZESNE KORONACJE PAPIESKIE WIZERUNKÓW MARYJNYCH W GRANICACH ARCHIDIECEZJI PRZEMYSKIEJ (1993-2013)

Jednym ze sposobów wyrażania maryjnej czci jest tzw. kult świętych wizerunków (obrazów, ikon, figur) Maryi. Już II Sobór Nicejski (787 r.) uroczyście stwierdził przeciw ikonoklastom (obrazoburcom - wrogom kultu obrazów) poprawności tej formy wyrażania chrześcijańskiej wiary. Wyjątkowym „wyrazem uznania” ze strony Kościoła dla czci danego wizerunku jest akt koronacji. Wśród koronowanych wizerunków szczególne miejsce przypada obrazom i figurom przyozdobionym „koronami papieskimi” (na prawie papieskim), czyli przez samego Papieża lub „w imieniu Papieża i powagą Papieża”¹.

W obecnych granicach archidiecezji przemyskiej do 1992 r. posiadaliśmy 11 wizerunków koronowanych na prawie papieskim. Celowo użyliśmy stwierdzenia „w obecnych granicach archidiecezji przemyskiej”, gdyż w po reorganizacji sieci administracyjnej Kościoła katolickiego w Polsce w 1992 r., z części terenów archidiecezji przemyskiej, na których znajdowały się sanktuaria maryjne z wizerunkami koronowanymi koronami papieskimi (Dębowiec; Rzeszów – oo. Bernardyni; Tarnowiec) wydzielono diecezję rzeszowską. Także do diecezji sandomierskiej przyłączono pewien obszar naszej archidiecezji, także z kilkoma miejscami, gdzie Maryja odbiera cześć w wizerunkach zdobionych papieskimi diademami (Radomyśl, Tarnobrzeg - oo. Dominikanie).

Wedle najczęściej przyjętego podziału zaproponowanego przez s. Aleksandrę Witkowską², chronologię koronacji w obecnych granicach archidiecezji przemyskiej możemy przedstawić następująco:

- I. Koronacje u schyłku Rzeczypospolitej (1717-1799):
1. Leżajsk – Bernardyni (08.09.1752);
 2. Jarosław – Dominikanie (08.09.1755);

¹ KONGREGACJA KULTU BOZEGO, *Normae circa patronos constituendos et imagines B. M. Virginis coronandas. II. De Coronatione Imaginis Beatae Mariae Virginis*, AAS 65(1973), s. 280-281; polskie tłumaczenie: *Normy dotyczące koronacji wizerunku Najświętszej Maryi Panny*, „Notificationes e Curia Metropolitana Cracoviensi” 124(1986), nr 3-4, s. 79-80.

² A. WITKOWSKA, *Uroczyste koronacje wizerunków maryjnych na ziemiach polskich w latach 1717-1992*, w: A. JACKOWSKI, A. WITKOWSKA, Z. JABŁOŃSKI, I. SOŁJAN, E. BILSKA, *Przestrzeń i sacrum. Geografia kultury religijnej w Polsce i jej przemiany w okresie od XVII do XX w. na przykładzie ośrodków kultu religijnego i migracji pielgrzymkowych*, Kraków 1995, s. 91.

3. Przemyśl - Archikatedra (15.08.1766);
4. Przemyśl - Franciszkanie (08.09.1777);
- II. Koronacje w okresie zaborów (1800-1918):
5. Stara Wieś (08.09.1877 – dolny obraz, 08.09.1899 - górny obraz);
6. Kalwaria Pałacowska (15.09.1882);
7. Tuligłowy (08.09.1909);
- III. Koronacje w okresie II Rzeczypospolitej (1919-1945):
8. Borek Stary (15.08.1919);
9. Jasień (Rudki 02.07.1921);
10. Hyżne (08.09.1932);
- IV. Koronacje po II wojnie światowej (1945-1992):
11. Jodłówka (31.08.1975)

Po roku 1992, czyli po nowym podziale administracyjnym Kościoła w Polsce, liczba koronowanych wizerunków maryjnych koronami papieskimi w archidiecezji przemyskiej zwiększyła się do 14, kiedy to Ojciec Święty Jan Paweł II 10 czerwca 1997 r. w czasie VI wizyty do Ojczyzny ukoronował w Krośnie trzy kolejne wizerunki. Stąd uzupełniając podział s. Witkowskiej, możemy wprowadzić jeszcze jedną dystynkcję czasową określając ją mianem:

V. Koronacje w czasach współczesnych (1993-.):

12. Haczów (10.06.1997);
13. Jaśliska (10.06.1997);
14. Wielkie Oczy (10.06.1997).

W niniejszym opracowaniu spróbujemy pokrótce opisać każdy z koronowanych wizerunków pod względem ikonograficznym wraz z czasem ich pochodzenia, następnie przedstawić początki kultu i dalszą ich historię, wreszcie przygotowania do koronacji i samą uroczystość.

Wprowadzona cezura czasowa „czasów współczesnych” (1993-2013) pokrywa się z pierwszym dwudziestoleciem posługi duszpasterskiej ks. abpa Józefa Michalika w archidiecezji przemyskiej, a publikowany tekst stanowi uzupełnienie opracowania (*Biskupie koronacje maryjnych wizerunków w Archidiecezji przemyskiej w latach 1993-2013*) przygotowanego do księgi pamiątkowej poświęconej Jubilatowi, które z racji założeń redakcyjnych, dotyczących objętości tekstu, nie mogło być wydrukowane w całości.

1. Figura Matki Bożej Bolesnej z Haczowa

Nie daleko od Krosna (10 km na wschód) na skraju Dołów Jasielsko-Sanockich, nad rzeką Wisłok, położona jest miejscowość Haczów. Tam

znajduje się prawnie erygowane sanktuarium Matki Bożej Bolesnej³, gdzie odbiera cześć figura zwana „Pietą”⁴. Początkowo znajdowała w starym drewnianym kościele, a obecnie w głównym ołtarzu nowego kościoła. Wykonana jest z lipowego drewna, mierzy bez korony 70 cm wysokości. Jest to rzeźba przyścienna, posiadająca z tyłu wydrążenie, polichromowana techniką temperową na kredowym podkładzie, pokryta częściowo dukatowym złotem. Przedstawia Matkę Bożą siedzącą na niskiej ławie i trzymającą na kolanach martwe ciało Pana Jezusa, znacznie pomniejszone w porównaniu z Jej postacią⁵.

Według znawców, haczowska Pieta jest zaliczana do najlepszych przykładów gotyckiej rzeźby w pld. Polsce⁶. Jest to zabytek rzeźbiarsko opracowany starannie⁷. Wyróżnia się ona wśród dzieł pokrewnych, łączeniem w sobie cech stylowo starszych, wykształconych i powszechnie obecnych w ikonografii maryjnej w XIV w. z nieco późniejszymi. Do tych pierwszych zaliczamy kompozycję rzeźby, charakteryzującą się wyraźnie pomniejszoną postacią martwego Chrystusa, spoczywającego na kolanach Maryi, co podkreśla boleść Matki po stracie Dziecka. Styl ten określamy mianem „Pieta corpusculum”⁸. Był on rozpowszechniony w Europie zwłaszcza w XIV w, który na przełomie XIV i XV w. przybrał formę przejściową charakteryzującą się powiększeniem postaci Jezusa, nie tracąc jednak wyraźnej dysproporcji w stosunku do wielkości postaci Maryi, czego wła-

³ ARCHIWUM PARAFIALNE W HACZOWIE, *Dekret Metropolity Przemyskiego ustanawiający Sanktuarium Matki Bożej Bolesnej z dn. 31. 10 2002. L. dz. 2084/2002.*

⁴ Szerzej na temat historii, ikonografii i teologii haczowskiej Piety zob.: W. SIWAK, *Figura Matki Bożej Bolesnej z Haczowa. Teologia na „via pulchritudinis”*, w: *Sztuka sakralna pogranicza. Materiały z konferencji naukowej i Międzynarodowego Festiwalu Sztuki Sakralnej Pogranicza. Przemyśl 26-28.08.2011*, red. Z. BATOR, M. FILEWICZ, Przemyśl: Towarzystwo Miłośników Sztuki Sakralnej, 2013, s. 13-32.

⁵ A. ZDYBEK, *Kult Statuy Matki Bożej Bolesnej typu Pieta w parafii Haczów*, Lublin 1992 [mps mgr BWSDPrzem], s. 18.

Ostatnio Pieta została odrestaurowana wiosną 1993 r. przez konserwatorów Kazimierę i Kazimierza Wajdów z Haczowa. Zob.: J. F. ADAMSKI, *Haczów. Gmina na Podkarpaciu*, Haczów 1997, s. 167.

⁶ D. SZALANKIEWICZ, *Haczów*, w: *Miejsca święte w Rzeczypospolitej. Leksykon*, red. A. JACKOWSKI, Kraków 1999, s. 93.

⁷ M. KORNECKI, *Drewniany kościół Wniebowzięcia Najświętszej Maryi Panny i Św. Michała Archaniola w Haczowie*, Rzeszów 1994, s. 16.

⁸ M. KORNECKI, *Sztuka sakralna regionu Brzozowa*, w: *Chwalcie z nami Panią Świata. Z dziejów Kościoła na ziemi brzozowskiej*, red. L. GRZEBIEN, Kraków 1986, s. 160.

śnie przykładem jest haczowska Pieta⁹. Również do starszych cech z tego okresu zalicza się daleką od konwencjonalnej urody dużą twarz, z dużą dozą dramatyzmu podkreślonego mimiką oblicza. Z tymi „starszymi” cechami kontrastuje „późniejszy” stylowo wyróżnik, zdradzający daleko zaawansowaną dążność do estetyzacji formy, którym jest bogato i harmonijnie kaskadowo, klasycznie wręcz udrapowana suknia, tak bardzo charakterystyczna stylu „pięknych Madonn”. Te różnice stylowe pozwalają sytuować powstanie haczowskiej Piety na granicy obu wspomnianych tendencji tj. na rok ok. 1400¹⁰.

Gdzie powstała? Trochę światła na tę kwestię rzuca ciekawe odkrycie przy okazji konserwacji „Piety” z Łęk Strzyżowskich, uważanej do tej pory za XIX wieczną ludową kopię. Wspomniana figura okazała się oryginalnym dziełem, pochodzącym z końca XIV w¹¹. Istniejące podobieństwa ikonograficzne z haczowską figurą, zbliżony czas powstania obu oraz ich występowanie na niewielkim obszarze, sugerują wspólne miejsce ich powstania w jakimś okolicznym warsztacie snycerskim, być może w Krośnie¹².

Również same początki kultu haczowskiej piety giną w mroku historii. Miejscowa tradycja, najbardziej rozpowszechniona, podaje, że figura Matki Bożej przyłynęła wraz z wezbranymi wodami Wisłoka. Miała zatrzymać się pod brzegiem na wprost istniejącego już drewnianego kościoła.

W dokumencie powizytacyjnym haczowskiej parafii z 1745 r. bpa Sierakowskiego zanotowano, że chociaż „Wizerunków cudownych tzn. z urzędowym badaniem (odczytaniem) jako łaskami słynących nie ma żadnych. To jednak wizerunek Bolesnej MB Dziewicy w swoim ołtarzu słynie serdecznym (czułym) kultem sławnym (poważnym) wśród parafian i sąsiadów”¹³. U stóp Matki Bożej Haczowskiej wierni doznawali licznych łask, w tym również cudownych. Najstarszym ich świadectwem jest wzmianka z 1779 r. o wotum w postaci srebrnej stopy ofiarowanym przez Panią Zygmuntońską dla MB Bolesnej w Jej łaskawej figurze¹⁴. Jednak wota, jako

⁹ T. CHRZANOWSKI, M. KORNECKI, *Zabytki plastyki gotyckiej w diecezji przemyskiej*, „Nasza Przeszłość” (1976), t. 46, s. 127.

¹⁰ KORNECKI, *Sztuka sakralna regionu Brzozowa*, s. 160. M. Piwocka datuje figurę na ok. 1430 r. Zob. M. PIWOCKA, *Pieta w polskiej rzeźbie gotyckiej*, NP (1966), t. 24, s. 54.

¹¹ P. ŁOPATKIEWICZ, *Czternastowieczna Pieta z Łęk Strzyżowskich*, „Biuletyn Historii Sztuki” 51(1989), z. 1, s. 65-69.

¹² ZDYBEK, s. 20-21.

¹³ AAPrz, syg. 171, *Status Decanatus Crosnensis P. Illustis. Sierakowski Epis. Premisliae. An 1745*, k. 106: „Imagines Miraculosas aut cum officiosa recognitione gratiosas nullas habet, Imago tamen Dolorosae B. M. Virginis in suo altari tenerrimo Parochianorum et vicinorum Cultu Celebris est”.

¹⁴ AAPrz, syg. 319, *Visitatio Decanalium Ecclesiarum Parochialium Decanatus Crosnensis sub Autoritate et Auspiciis Illustrissimi, Excellentissimi et Reverendissimi Domini Domini Josephi Thaddaei de Kiekrz Kierski Episcopi Premisliensis Equitis Aquilae Albae, Mense Octobri Anno Domini 1779 peracta et expedita*.

wyraz wdzięczności i materialne świadectwo otrzymanych łask, składano już dużo wcześniej, o czym świadczy protokół powizytacyjny bpa Hieronima Sierakowskiego z 1745 r. gdzie wyliczone są liczne wota¹⁵.

Liczne przypadki otrzymywania łask skłoniły krośnieńskiego dziekana Andrzeja Mikołaja Pietruszewskiego do wydania polecenia haczowskiemu proboszczowi w dekrecie reformacyjnym wizytacji dekanalnej z roku 1775, aby tenże łaski i cuda doznawane od Najboleśniejszej Błogosławionej Dziewicy Maryi dokładnie zbadane, spisywał wiernie w oddzielnej księdze¹⁶. Jednak wzmiankowana księga nie zachowała się do naszych czasów. Posiadamy w archiwum parafialnym analogiczną *Księgę Łask*, jednak prowadzoną dopiero od roku 1909.

Długotrwały kult haczowskiej Piety zaowocował podjęciem starań o jej koronację. Pierwszą taką próbę podjął ks. prob. Józef Foryś, która jednak nie została uwieńczona skutkiem z powodu wybuchu I Wojny Światowej. Ponowną próbę podjął w latach 60-siątych XX stulecia ks. prob. Bronisław Jastrzębski, jednak starania te nie zostały urzeczywistnione, z powodu trudności czasów komunistycznych oraz negatywnego stanowiska Komisji Weryfikacyjnej przy Kurii Biskupiej w Przemyślu, która uznała, że kult Haczowskiej Pani jest mało udokumentowany¹⁷. Po raz trzeci starania o koronację Piety podjął ks. Kazimierz Kaczor, który po uzupełnieniu do-

Haczów, s. 65: „Praeterea accessit ad Altare Beatissimae Dolarosae, in Sua Statua Gratiiosa, votum argenteum in forma pedis humani a generosa Domina Zygmuntowska oblator”.

¹⁵ AAPrz, syg. 171, *Status Decanatus Crosnensis P. Illustis. Sierakowski Epis. Premisliae. An 1745*, k. 109: „Przy scianie pułnocney iest Ołtarz snecerskiey roboty nowey mody czerwono malowany in parte wyzłacany, w srodku Statua Beatissimae na łonie umarłego Pana JEZUSA trzymaiącey, na ktorey iest sukienka Kitaykowa[?] mieniona[?], y fartuszek na dnie Adamaszkowym zołtym w Kwiaty złote. Koron srebrnych pozłocistych dwie. Tabliczek srebrnych dwie trzecia mnieysza. Serce srebrne z oczami. Łancuszek pod szyią srebrny, u niego czerwony złoty. Łancuszek drugi drutowy popielany. Relikwiarzykow w srebro oprawnych dwa. Agnuskow S. Jana Nepomucena w srebro oprawnych dwa. Szkaplerz srebrem haftowany ieden. Kubek srebrny, pierscionkow srebrnych pozłocistych dwa. Korali nici dwie stem dętkami przewłóczonych nitek 3. Relikwiarzykow, szkaplerzow prostych kilka. Mętal nad głowami mosięzny duzy ieden”.

¹⁶ AAPrz, syg. 318, *Visitatio Decanalis Omnium et Singularum Ecclesiarum Decanatus Crosnensis, ad mentem Processus Typo impressi ex Cancellaria Illustrissimi, Excelentissimi, et Reverendissimi Domini Domini Josephi Thaddaei de Kiekrz Kierski, Dei et Apostolicae Sedis Gratia, Episcopi Premisliensis Equitus Aquilae Albae Die 11 Junii Anno curretni 1775to editi...*, k. 5v: „Gratiae et miracula si que obvenerint a Dolorissima Beatissima Virgine Maria stricte examinare, et in scorsivo Libro fideliter annotare”.

¹⁷ ADAMSKI, s. 172.

kumentów, otrzymał zgodę na rozpoczęcie przygotowań do uroczystej koronacji¹⁸.

2. Obraz Matki Bożej Królowej Nieba i Ziemi z Jaślisk

W Beskidzie Niskim w dorzeczu rzeczki *Jasiołki*, i uchodzącego doń potoku *Bełcza*, przy dawnym „trakcie węgierskim”, w miejscowości Jaśliska ulokowane jest sanktuarium *Matki Bożej Królowej Nieba i Ziemi*, w którym od przeszło 400 lat odbiera cześć cudowny wizerunek¹⁹. Przez wieki Maryja w jaśliskim obrazie (a tym samym sanktuarium) była obdarzana różnym mianem: *Matki Bożej Wniebowziętej* (najstarsza nazwa, potwierdzona w protokole powizytacyjnym bpa Załuskiego z 1748 r.); *Królowej Różańca Świętego* (tytułem tym nazwana jest w protokole po wizytacji bpa Sierakowskiego w 1756); *Matki Bożej Pocieszenia* (wiek XIX i XX). Wierni nazywają Ją zwyczajnie *Matką Bożą Jaśliską*²⁰.

Przedmiotem szczególnej czci w jasielskim sanktuarium jest, znajdujący się w głównym ołtarzu parafialnej świątyni, Obraz Matki Bożej Królowej Nieba i Ziemi. Jest to malowidło wykonane temperą na kredowym gruncie, położonym na lipowej desce o wymiarach 121 x 81 cm. Wydaje się, że obraz pierwotnie miał kształt prostokątny, który później poprzez zaokrąglenie u góry został przystosowany do nowych warunków²¹.

Obraz przedstawia Matkę Bożą, siedzącą na niewidocznym tronie, podtrzymującą na lewej ręce Dzieciątka Jezus, a w prawej trzymającą berło. Jej głowę zdobi złocona korona w stylu bizantyjskiej mitry, grawerowana w desce. Dzieciątka Jezus z twarzą zwróconą w $\frac{3}{4}$ ku Matce, trzyma w lewej rączce ciemnobrązowe jabłko, natomiast prawą unosi w geście błogosławieństwa. Ubrany jest w białą aksamitną szatę, którą zdobią czerwone kwiatuszki z zielonymi gałązkami i drobnymi listkami. Kolana i nóżki Dzieciątka okrywa zsunięty z ramion płaszczyk w kolorze złotego ugru. Wokół głów Maryi i Jezusa biegną gładkie srebrzone nimby. Złoczone tło obrazu grawerowane jest w liście akantu. Gładki brzeg obrazu w kolorze cynobru²².

¹⁸ ARCHIWUM PARAFIALNE W HACZOWIE: *Dekret Metropolity Przemyskiego pozwalający na wszczęcie przygotowań do koronacji z dnia 16 11 1993, L. dz. 1465/93.*

¹⁹ D. SZAŁANKIEWICZ, *Jaśliska*, w: *Miejsca Święte Rzeczypospolitej. Leksykon*, red. A. JACKOWSKI, Kraków 1999, s. 111-112.

²⁰ B. GAJEWSKI, *Jaśliska. Zarys Monograficzny*, Krosno 1996, s. 147.

²¹ H. CZAJKA, *Kult Matki Bożej „Królowej Nieba i Ziemi” w Jaśliskach*, Lublin 1988 [mgr mps BWS DPrzem], s. 14.

²² Na podstawie opisu s. Bernardy SłNSJ oraz mgr Henryka i Krystyny Gujdów – konserwatorów krakowskich. Teczka z dokumentami konserwatorskimi, Archiwum parafialne w Jaśliskach.

Treść obrazu wyjaśnia łaciński tekst, widniejący u dołu obrazu, gdzie drukowane litery układają się w zdanie: „VIRGINIS IN GREMIO TENER ECCE RECUMBIT JESUS CVI CAELI DOMUS ALTA TRONUS QM TERRA SCABELLE”, które możemy przetłumaczyć na język polski następująco: „Oto Jezus spoczywa w objęciach Matki Dziewicy, dla której tronem jest niebo, a podnóżkiem tronu swojego uczyniła Ziemię”.

Niżej znajduje się drugi napis wykonany już pismem ręcznym: „ANNO DNIX 1634 PETRUS RAPHAEL BURNATHOWICZ PINX DE BRZOZÓW”. Wydawać by się mogło, że napis ten rozwiązuje problem autora i czasu powstania rzeźbionego obrazu. Niektórzy wprost opowiadają się za takim rozwiązaniem²³. Jednakże zdania znawców są w tej kwestii podzielone. Według jednych obraz malowany na desce pochodzi z 1 poł. XVII w., a według innych może pochodzić z XV w.²⁴, a rok 1634 byłby jedynie datą renowacji przez Burnathowicza pierwotnego zniszczonego obrazu²⁵. Stanowisko takie umacnia analiza porównawcza jasielskiego obrazu z obrazem „Królowej nieba i ziemi” z 1636 r., niewątpliwego autorstwa Burnathowicza, znajdującym się w kościele w Króliku Polskim. Prof. Juliusz Ros z Krakowa twierdzi, że oba obrazy wyszły spod innych rąk, przy czym obraz z Królika jest nieudolną kopią obrazu z Jaślisk. Obraz z Jaślisk mimo renowacji Burnathowicza, który odcisnął na nim wyraźne własne piętno, nadając mu cechy obrazu siedemnastowiecznego, zachował jednak pewne elementy pierwotnego obrazu gotyckiego: tło grawerowane w desce, zwłaszcza korona, berło (zwłaszcza jego zakończenie), twarz Madonny i Dzieciątka, galon płaszcza Maryi i wykończenie rękawów jej sukni. Ponadto wspomniany historyk sztuki zauważa, że „na obrazie występuje bardzo ciekawe zjawisko, które można nazwać depresją. Pewne partie obrazu położone wyżej wskazują na charakter pierwotny, chociaż i na tę część obrazu Burnathowicz wywarł swoje piętno. Partie położone niżej są raczej późniejsze i noszą znamiona renowacji. I tak np. część włosów Maryi położone wyżej mają charakter wybitnie gotycki. Włosy są luźno rozpuszczone i są koloru ciemnego. Włosy położone w partii niższej mają kolor jasny i są splecione jakby w warkocz. Galon płaszcza Matki Bożej ma charakter wybitnie gotycki, przy czym zna nieudolną próbę odtworzenia galonu pierwotnego”²⁶.

Chociaż znamy renowatora obrazu, to jednak jego twórca, miejsce powstania pozostają nadal anonimowe, jak również dokładny czas powstania tegoż obrazu jest nieznany. Można przyjąć, że pochodzi z XV stulecia (nosi

²³ J. RAB, *Sanktuaria diecezji przemyskiej. Przewodnik dla pielgrzymów*, Iwonicz Zdrój 1988² [mps BWSDPrzem], s. 105.

²⁴ SZAŁANKIEWICZ, s. 111.

²⁵ J. P. BARAN, *Sanktaurium Matki Bożej Królowej nieba i ziemi w Jasliskach. Studium historyczno-liturgiczne* [mps BWSDPrzem], s. 14-16.

²⁶ Za CZAJKA, s. 17.

pewne cechy malarskie epoki gotyku), ze szkoły krakowskiej lub nowosądeckiej. Prymitywizm gotyku wskazuje, że malarz nie należał do grona wybitnych mistrzów pędzla.

Obraz był wielokrotnie przemalowywany i odnawiany. Przynajmniej siedem konserwacji i renowacji wydaje się być pewnych. Każda konserwacja i renowacja pozostawiała jakiś swój ślad na obrazie. W XIX w. miejscowy malarz (może Paweł Bogdański) przemalował zupełnie twarze obu postaci. Maryja i dzieciątko mają włosy czarne, a ich układ w przypadku Maryi jest rzadko spotykany w polskiej ikonografii²⁷. Obraz był odnawiany 1968 r.²⁸, wtedy konserwatorzy (p. Gajdowie), usunęli XIX wieczne przemalowania, przywracając twarzom ich pierwotny wygląd²⁹.

Wydaje się prawie pewnym faktem, że obraz Matki Bożej przybył do Jaślik ozdobiony srebrno-złocionymi koronami. Tradycja – Matka Boża w tym obrazie uszła z Węgier. Zapewne chodzi tu o tak zwane Górne Węgry, czyli dzisiejszą Słowację. Według ks. Barana, słowacki rodowód jaślickiego maryjnego obrazu jest pewny i uzasadniony. Obraz mógł zostać uniesiony w czasach, gdy groziło mu niebezpieczeństwo zniszczenia. Były to „ucieczki” (faktycznie ratowanie ich przez czcicieli) figur i obrazów z terenów Moraw i Słowacji do Polski, aby nie zostały zniszczone przez Husytów, a później Kalwinów³⁰.

Wiadomo, że już w drugiej połowie XVII wieku wizerunek Matki Bożej jaślickiej otaczany był kultem. W 1682 roku powstało przy tutejszej parafii Bractwo Różańcowe, któremu początek dali Katarzyna i Marcin Szczuccy z Równego. Z woli fundatorów przed „łaskawym obrazem” Najświętszej Maryi Panny miały być odprawiane dwie Msze św. wotywnie tygodniowo³¹.

W 1756 r. odbyła się wizytacja bpa Sierakowskiego, w czasie, której bp polecił przeniesienie obrazu z nawy po wschodniej stronie kościoła, do kaplicy różańcowej³². Tenże Biskup nakazał również specjalnym dekretem przetopienie znajdujących się wotów w kościele oraz srebrnych koron z obrazu!!! I wykonanie z nich srebrnej sukienki i nowych koron dla Maryi i dzieciątka. W czasach zaborów (za Józefa II) sukienki te i korony miały podzielić los im podobnych, jednakże zostały wykupione za znaczną kwotę przez mieszkańców Jaślik, i wróciły na swoje miejsce³³. Ostatecznie pod

²⁷ F. KOTULA, *Matka Boża Jaślicka*, „Tygodnik Powszechny” 30(1976), nr 33, s. 5.

²⁸ RAB, *Sanktuaria*, s. 105.

²⁹ BARAN, s. 16.

³⁰ KOTULA, s. 4-5.

³¹ U. JANICKA-KRZYWDA, *Madonna zatrzymała się w Jaślickach*, „Jasna Góra” 15(1997), nr 3, s. 24.

³² Tamże, s. 25.

³³ KOTULA, s. 4.

koniec XVIII w. obraz znalazł się w ołtarzu głównym, gdzie znajduje się po dziś dzień³⁴.

3. Obraz Matki Bożej Pocieszycielki Strapionych z Wielkich Oczu

Przy wschodniej granicy państwa, niedaleko przejścia granicznego z Ukrainą w Korczowej, ok 15 km na południe od Lubaczowa leży miejscowość Wielkie Oczy, w której znajduje się sanktuarium z cudownym obrazem Matki Bożej Pocieszycielki Strapionych³⁵. Andrzej Modrzewski – właściciel wioski – ufundował w 1667r. klasztor przekazując go ojcom dominikanom, który wybudowano już po jego śmierci w 1684r., a konsekracji świątyni dokonał bp Antoni Łaszcz w 1740 r. Od 1929r. opiekę duszpasterską nad sanktuarium sprawują księża diecezjalni (po odejściu Dominikanów)³⁶.

Tu odbiera cześć łaskami słynący obraz Matki Bożej. To jedna z najstarszych kopii obrazu Matki Bożej Częstochowskiej. Znamy dokładną datę powstania wizerunku oraz jego autora, dzięki trójrzędowej inskrypcji znajdującej się na pasku Wielkookiej Madonny: ANNO DOMINI 1613 / V FRANCISKA SMIA / DECKIEGO MALOW, co znaczy że obraz został namalowany w 1613 r. przez Franciszka Śmiadeckiego³⁷. Olejny obraz na płótnie jest stosunkowo wielki wymiarowo, gdyż aktualnie liczy sobie: 130 cm wysokość i 94 cm szerokość. Kiedyś był jeszcze większy. Został przycięty do wymiarów drewnianej ramy, w której jest osadzony.

Rzeczony Obraz pomimo wielu podobieństw do wizerunku Matki Bożej Częstochowskiej, posiada jednak właściwą sobie odrębność. Na obrazie z Wielkich Oczu Maryja jest przechylona delikatnie w lewą stronę (na Jasnogórskim umieszczona jest frontalnie w postawie prostej); oczy szeroko otwarte (Czarna Madonna zaś patrzy oczyma lekko przymkniętymi); na twarzy Maryi widnieją tylko dwie podłużne szramy; twarz dziecięcia jest lekko uśmiechnięta (w przeciwieństwie do poważnego wyrazu twarzy jasnogór-

³⁴ JANICKA-KRZYWDA, s. 25.

³⁵ D. SZALAŃKIWIECZ, *Wielkie Oczy*, w: *Miejsca Święte Rzeczypospolitej. Leksykon*, red. A. JACKOWSKI, Kraków 1999, s. 355.

³⁶ *Rocznik Archidiecezji Przemyskiej 1997. Album*, Przemyśl 1997, s. 407.

³⁷ Artysta malarz, pisarz (broszura *Vanitas anitatum*), tłumacz Księgo Eklezjastesa, pochodzący z Bodzentyna w ziemi kieleckiej, studiował malarstwo w Krakowie, gdzie w roku 1602 uzyskał tytuł mistrza, a w 1608 został starszym cechu. W Krakowie współpracował z malarzem królewskim Tomaszem Dolabellą. Przez pewien czas był uczniem angielskiego miniaturzysty, Samuela Coopera (1609-1672), i który specjalizował się w malowaniu miniatur. Według źródeł angielskich „jakość jego portretów jest tak wyjątkowa, że stawia Śmiadeckiego w pierwszym rzędzie tych, którzy uprawiali w Anglii malarstwo miniaturowe” (Daphne Foskett, *Dictionary of British Miniature Painters*, 1972). Przyp. za: K. D. MAJUS, *Wielkie Oczy*. וישטאקלצי. БЕЛИКИ ОЧИ, Tel Awiw 2002, s. 92.

skiego Dzieciątka); dłonie Jezusa i Jego Matki są bardziej smukłe, wskazując (prawa Maryi i lewa Jezusa) przy tym, jakby na krzyż wiszący na piersiach Maryi; odkryte lewe ucho Jezusa jakby nasłuchiwało prośb modlących się; a cała Jego postać posiada proporcje jakby dorosłego człowieka, pomniejszona do wymiarów dziecka, które prawą rękę unosi w geście ikonicznego błogosławieństwa, zarazem wskazując nią na twarz Maryi; szyje obu postaci ozdobione są złotymi łańcuchami oraz sznurami pereł i koralu; po obu stronach Matki trzymającej Dzieciątka widnieją bardzo bogato zdobione zasłony (przypuszcza się, że artysta w czasie malowania, tak właśnie widział Obraz w Jasnogórskim ołtarzu)³⁸.

Trudno jest jednoznacznie określić sposób pojawienia się Obrazu w Wielkich Oczach. Ks. Rąb powołując się na ustną tradycję pisze, iż obraz najpierw należał do właścicieli miejscowości, którzy na prośbę skierowaną do Paulinów w Starej Wsi o najwierniejszą kopię Jasnogórskiego Wizerunku, mieli otrzymać od nich rzeczony obraz, który został umieszczony w kaplicy dworskiej. Tu zasłynąwszy łaskami, został oddany do publicznego kultu w wielkookim klasztorze dominikanów, lub też wedle innej hipotezy: po zawaleniu się prywatnej kaplicy właścicieli Wielkich Oczu, został przeniesiony do miejscowego klasztoru, gdzie zaczął słynać łaskami³⁹. Na potwierdzenie proveniencji starowiejsko-paulińskiej obrazu wielkookiego, można przytoczyć fakt posiadania przez paulinów w Starej Wsi innej kopii Jasnogórskiego Obrazu pędzla Śmiadeckiego⁴⁰.

Niewątpliwie początkowo obraz Matki Bożej wisiał na jednej z bocznych ścian świątyni, później został przeniesiony do bocznego ołtarza św. Józefa, aby z czasem, w miarę rozwijającego się kultu, znaleźć poczesne miejsce w ołtarzu głównym⁴¹.

Dynamicznie rozwijająca się cześć dla Matki Bożej w wielkookim wizerunku stawała się coraz większa, tak iż w 1745 roku biskup przemyski Wacław Hieronim Sierakowski ustanowił pierwszą Komisję kanoniczną dla zbadania prawdziwości kultu łaskami słynącego Obrazu w Wielkich Oczach, która po przeprowadzeniu drobiazgowych badań uznała Obraz za cudowny⁴²,

³⁸ M. ŚLIWA, *Kult Matki Bożej Pocieszycielki Strapionych w parafii Wielkie Oczy*, Przemyśl 2003 [mgr mps BWSDPrzem], s. 50-53.

³⁹ J. RĄB, *Sanktuaria diecezji przemyskiej. Przewodnik dla pielgrzymów*, Iwonicz Zdrój² 1988 [mps. BWSDPrzem], s. 308.

⁴⁰ A. SROKA, *Wielkie Oczy. Sanktuarium Matki Bożej Pocieszycielki Strapionych*, Jarosław-Wielkie Oczy 2000, s. 57. Szerzej zob.: T. KUPISZEWSKA, *Podobizny i kopie obrazu Matki Bożej Częstochowskiej*, w: *Jasnogórski Ołtarz Królowej Polski*, red. J. GOLONKA, Częstochowa 1991, s. 151-185.

⁴¹ Tamże, s. 54-55.

⁴² Tamże, s. 55-56.

co przyczyniło się do dalszego rozwoju oraz rozpowszechniania się kultu Pani Wielkoockiej, na ziemię radymieńską, lubaczowską i jaworowską⁴³.

Wydaje się, że na przełomie XIX i XX w. kult Maryi Wielkoockiej nieco przygasł, o czym można wnioskować ze wzmianki o. Barącza na temat Wielkich Oczu, „gdzie [wedle autora] sływał niegdyś wizerunek Matki Zbawiciela Pana”⁴⁴; oraz brak o nim jakiegokolwiek wzmianki w dość dokładnym dziele Fridricha⁴⁵; z tego okresu wspomina o nim jednak Nowakowski, powołując się na Barącza⁴⁶.

W drugiej poł. XX w. za sprawą duszpasterzy cześć dla maryjnego wizerunku w Wielkich Oczach ożyła z wielką siłą, co skutkowało podjęciem starań o jego koronację, zwłaszcza przez ks. Józefa Kluza, który znalazł aprobatę pomysłu najpierw przez ks. abpa I. Tokarczuka, a później jego następcy. Abp J. Michalik podpisał 25 III 1995 r. dokument na rozpoczęcie przygotowań do koronacji Obrazu Matki Bożej z Wielkich Oczu⁴⁷. W roku następnym (25 września) w Wielkich Oczach miało miejsce posiedzenie komisji w składzie: ks. dr hab. W. Głowa, ks. dr J. Sroka oraz ks. mgr W. Partyka, która pozytywnie oceniła przejawy kultu oraz stan przygotowań parafii i kościoła do uroczystej koronacji, z którą za późniejszą sugestią ks. abpa Michalika poczekano do piątej pielgrzymki Ojca Świętego do ojczyzny⁴⁸.

Akty koronacji wyżej opisanych wizerunków odbyły się 10 czerwca 1997 r. w Krośnie w czasie VI pielgrzymki Ojca Świętego Jana Pawła II do Ojczyzny (31 maja – 10 czerwca 1997). Przed majestatycznym ołtarzem wybudowanym na krośnieńskim lotnisku, który w swej konstrukcji nawiązywał do papieskiego herbu z krzyżem i literą «M» — zgromadziły się setki tysięcy pielgrzymów, również z Ukrainy, Słowacji i Rumunii. W koncelebrze uczestniczyło ok. 80 biskupów, w tym kilkunastu pasterzy Kościoła

⁴³ F. SZAJER, *Sanktuarium cudownego obrazu Matki Bożej Pocieszycielki Strapionych w Wielkich Oczach*, Wielkie Oczy-Oslo 2000-2001, s. 41.

⁴⁴ S. BARĄCZ, *Cudowne obrazy Matki Najświętszej w Polsce*, Lwów 1891, s. 287.

⁴⁵ A. FRIDRICH, *Historye cudownych obrazów Najświętszej Maryi Panny w Polsce*, t. 1, Kraków 1903, t. 2. Kraków 1904, t. 3. Kraków 1908, t. 4. Kraków 1911.

⁴⁶ WACŁAW Z SULGUSTOWA [E. NOWAKOWSKI], *O cudownych obrazach w Polsce Przenajświętszej Matki Bożej. Wiadomości historyczne, bibliograficzne i ikonograficzne*, Kraków 1902, s. 717.

⁴⁷ AAP,teczka syg. 296, Dekret, L. dz. 753/95.

⁴⁸ J. KLUZ, *Koronacja Obrazu Matki Najświętszej – Pocieszycielki Strapionych – Pani z Wielkich Oczu* [mps bmr Arch. Paraf. w Wielkich Oczach], s. 2-3; ŚLIWA, s. 63-64.

greckokatolickiego⁴⁹. Poniżej ołtarza papieskiego na specjalnym podium ustawione były: pieta Matki Bożej Bolesnej z Haczowa, obraz Matki Bożej Królowej nieba i ziemi z Jańsk oraz obraz Matki Bożej Pocieszycielki Strapionych z Wielkich Oczu.

Ojca Świętego i przybyłych gości powitał bp miejsca – abp Józef Michalik, który w słowach powitania m. in. wyraził również prośbę w imieniu wiernych o ukoronowanie trzech maryjnych wizerunków z terenów archidiecezji przemyskiej: „Witamy serdecznie i szczerze również wszystkich gości i pielgrzymów przybywających z Ojcem Świętym, a także tych, którzy przyszli na to spotkanie, aby przyjąć dar słowa skierowanego do nas, aby przyjąć św. Jana, nowego Świętego Kościoła, dowiedzieć się o przywiązaniu do Chrystusa, Kościoła i Matki Najświętszej naszego ludu, który prosi o ukoronowanie wizerunków Najświętszej Maryi Panny z Haczowa, Jańsk Wielkich Oczu...”⁵⁰.

Głównym motywem krośnieńskiej uroczystości było wyniesienie do chwały świętych Jana z Dukli. Jednakże przed obrzędem rozesłania Jan Paweł II pobłogosławił korony, które następnie zostały nałożone na Pietę z Haczowa oraz na obrazy z Jańsk i Wielkich Oczu⁵¹. Korony dla Piety z Haczowa niósł tamtejszy proboszcz ks. Kazimierz Kaczor, a nałożył je Biskup Pomocniczy przemyski ks. Stefan Moskwa. Korony dla wizerunku z Jańsk, które nałożył Biskup Pomocniczy przemyski ks. Bolesław Tabor-ski, nieśli profesor Seminarium Duchownego w Rzeszowie ks. Stanisław Marczak oraz ks. Jan Szpunar, dziekan z Krościenka Wyżnego. Natomiast koronę dla Matki Bożej z Wielkich Oczu niósł dziekan z Łańcuta, ks. Władysław Kenar, a dla Jezusa ks. dziekan Stanisław Szałankiewicz z Przemyśla, a korony nałożył ks. Arcybiskup przemyski Józef Michalik⁵².

Do wspomnianego aktu koronacji Jan Paweł II wcześniej wyraźnie nawiązał w swojej homilii, w której podkreślił, iż miejscowa ziemia prześlaknięta świętością Jana z Dukli, wydała również wielu innych świadków Chrystusa. Papież zalecił, aby wpatrując się w ich życie, iść ich śladami, naśladować ich życie. W powyższym kontekście na koniec życzył wiernym, aby na tej drodze wzrostu wiary i budowania własnej świętości, towarzyszyła im Matka Chrystusa, czczona w licznych sanktuariach przemyskiej ziemi. Po czym wypowiedział znamienne słowa: „Za chwilę włożę korony na wizerunki Matki Bożej z Haczowa, Jańsk, Wielkich Oczu. Niech będzie to wyrazem naszej czci dla Maryi oraz nadziei, że swoim wstawiennictwem do-

⁴⁹ CZ. DRAŻEK, *Na szlaku papieskiej pielgrzymki do ojczyzny. Kronika podróży*, OR 18(1997), nr 7, s. 67.

⁵⁰ Cyt. za.: F. SZAJER, *Sanktuarium Cudownego Obrazu Matki Bożej Pocieszycielki Strapionych w Wielkich Oczach*, Wielki Oczy – Oslo 2001, s. 82.

⁵¹ CZ. DRAŻEK, *Na szlaku papieskiej pielgrzymki do ojczyzny. Kronika podróży*, OR 18(1997), nr 7, s. 67.

⁵² SZAJER, s. 82.

pomoże nam wypełniać wolę Bożą do końca. Nauczyliśmy się w okresie tysiąclecia chrztu śpiewać: «Maryjo, Królowo Polski, jestem przy Tobie, pamiętam, czuwam» (Apel Jasnogórski). Radujemy się, że wespół z nami czuwają wszyscy święci patronowie polscy. Radujemy się i prosimy za naród polski i Kościół na naszej ziemi – tertio millennio adveniente. «Z dawna Polski Tyś Królową, Maryjo. (...) Weź w opiekę naród cały, który żyje dla Twej chwały». Amen”⁵³.

Niektórzy odmawiają rzeczonym wizerunkom miana „koronowanych koronami papieskimi”, gdyż nie było wcześniej odpowiednich dokumentów Stolicy Świętej. Należy jednak zauważyć, że Papież osobiście pobłogosławił korony oraz ewidentnie wyraził swoją wolę koronacji na zakończenie eucharystycznej celebracji: „Na tej drodze nich wam towarzyszy Matka Chrystusa, czczona w licznych sanktuariach tej ziemi. Za chwilę włożę korony [podkreślenie moje WS] na wizerunki Matki Bożej z Haczowa, Jaślisk, Wielkich Oczu”⁵⁴. Poza tym każde z sanktuariów otrzymało stosowne potwierdzenie aktu papieskiej koronacji. Dla przykładu podajemy treść jednego z nich w polskim tłumaczeniu: „Urząd do Spraw Uroczystości Liturgicznych Najwyższego Kapłana. Ja, niżej podpisany Mistrz Oficjum do Uroczystości Liturgicznych Najwyższego Kapłana powagą Urzędu Stwierdzam, że dnia dziesiątego czerwca Roku Pańskiego Tysiąc dziewięćsetnego dziewięćdziesiątego siódmego na lotnisku w Krośnie w czasie Mszy Świętej Celebrowanej, której Przewodniczył Najwyższy Kapłan JAN PAWEŁ II z Opatrzności Bożej PAPIEŻ ozdobił Koronami Obraz Błogosławionej Maryi Dziewicy z Dzieciątkiem Jezus, który jest otaczany nabożną czcią w Kościele Parafialnym we wsi v.d. Wielkie Oczy w Archidiecezji Przemyskiej. Ex Aedibus Vaticanis, die 28 Maii 1999. Petrus Marini Episcopus Tit. Marturanensis Celebrattonum Liturgicarum Pontificalium Magister”⁵⁵. Należy nadmienić, iż najnowsze opracowanie dotyczące papieskich koronacji w latach 1990-2011 ewidentnie zalicza do tej kategorii interesujące nas wizerunki⁵⁶.

Na marginesie zauważmy również, że „w granicach”, a nie „w archidiecezji”, znajduje się jeszcze jedno sanktuarium posiadające wizerunek koronowany na prawie papieskim, a jest nim grecko-katolickie sanktuarium *Matki*

⁵³ JAN PAWEŁ II, *Nie dopuście, aby wam odebrano chrześcijańska godność. Homilia podczas kanonizacji bł. Jana z Dukli*, OR 18(1997), nr 7, s. 70.

⁵⁴ JAN PAWEŁ II, *Nie dopuście, aby wam odebrano chrześcijańska godność. Homilia podczas kanonizacji bł. Jana z Dukli*, OR 18(1997), nr 7, s. 70.

⁵⁵ Cyt. za.: SZAJER, s. 85.

⁵⁶ F. MRÓZ, Ł. MRÓZ, *Koronacje papieskie wizerunków Najświętszej Maryi Panny w Polsce w latach 1990 – 2011*, „Peregrinus Cracoviensis” (2012), z. 23, s. 36.

Bożej Bramy Miłosierdzia w Jarosławiu⁵⁷, gdzie kult ikony Matki Bożej (wedle historyków sztuki powstałej w latach 1630-1640)⁵⁸ znany był już pod koniec XVII w. W wieku następnym zanotowano wiele opisów cudownych uzdrowień, a 22 listopada 1779 r. papież Pius VI wydał bulę, w której Stolica Apostolska uznała ikonę Przenajświętszej Maryi Panny za cudowną⁵⁹.

Chociaż miejsce to wchodzi w skład innego podziału administracyjnego Kościoła w Polsce, mianowicie Przemysko-Warszawskiej Archidiecezji Obrządku Greko-Katolickiego⁶⁰, to jednak z racji uwarunkowań historyczno-geograficznych (obraz był już ukoronowany na prawie biskupim w 1879 r. diademami ufundowanymi przez grekokatolickiego biskupa przemyskiego Jana Saturnina Stupnickiego⁶¹; jak również ważności tego miejsca kultu, wynikającej z szerokiego duchowego oddziaływania sanktuarium)⁶², oraz z faktu koronacji wizerunku Matki Bożej 18 sierpnia 1996 r. na prawie papieskim przez arcybiskupa Martyniaka w obecności wysłannika Jana Pawła II Achilleusa Silvestriniego – prefekta Kongregacji Kościołów Wschodnich, w czterechsetną rocznicę zawarcia Unii Brzeskiej⁶³, wspomnienie go w panoramie koronacji z lat 1993-2013 wydaje się być uzasadnione.

Warto dodać, iż w okresie ostatnich prac redaktorskich nad tekstem aktualnego periodyku „Premisla Christiana”, miało miejsce uroczyste otwarcie (8 XII 2015) Jubileuszowego Roku Miłosierdzia, które dokonało się w obecności ikony Matki Bożej „Brama miłosierdzia” z grekokatolickiej cerkwi Przemienienia Pańskiego w Jarosławiu, która została przewieziona do Watykanu na osobistą prośbę papieża Franciszka.

⁵⁷ K. КОЗАК, *З'явління та інші місця культу Чудотворної Божої Матері*, w: О. В. Б. ПІДГІРНІ, К. КОЗАК, *З'явління та інші місця культу Пресвятої Богородиці*, Перемишль 2005, s. 21-23.

⁵⁸ В. PRACH, *Myosierdia Dweri. Sanktuarium maryjne w Jarosławiu*, Warszawa 1996, s. 90.

⁵⁹ Tamże, s. 103.

⁶⁰ *Календар «Благовіста»*, Гурово Ілавецьке 2007, s. 276.

⁶¹ WACŁAW Z SULGUSTOWA [E. NOWAKOWSKI], s. 221.

⁶² Jarosławska cerkiew jest głównym ośrodkiem pielgrzymkowym polskich grekokatolików. A od 1995 r. po całej Polsce pielgrzymuje 7 kopii cudownego obrazu nawiedzając parafie i domy wiernych. Zob. D. SZAŁANKIEWICZ, E. PRZYBYŁ, *Jarosław*, w: *Miejsca święte Rzeczypospolitej. Leksykon*, red. A. JACKOWSKI, Kraków 1999, s. 102.

⁶³ Zob. Б. СМЕНАН, *[Коронація Ярослвської Чудотворної Ікони]*, „Перемиські дзвони” 5(1996), nr 2, s. 24.